

บทสวดพระธรรมใหม่ (ทำนองหลวง)
วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร บางกอกน้อย กรุงเทพฯ

บทที่ ๑	อาสวโคจฉกะ
บทที่ ๒	สัณฺโณชนโคจฉกะ
บทที่ ๓	คันถโคจฉกะ
บทที่ ๔	โอมโคจฉกะ
บทที่ ๕	โยคโคจฉกะ
บทที่ ๖	นีวรรณโคจฉกะ
บทที่ ๗	สุทธิกปฏิบัติ

แต่ละบทคือชื่อของอกุศลธรรม เป็นลักษณะกิเลสต่าง ๆ ตาม หลักอริยสัจ ๔ คือ
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม เกี่ยวกับภาพรวมของชีวิต
ทั้งหมด โดยทรงแสดงให้เห็นถึงโทษของทุกข์ ในไตรลักษณ์ (การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป)

บทที่ ๑ อาสวโคจฉก

อาสวโคจฉก (นิฎฐิต)

อาสวา ฐมา, โน อาสวา ฐมา, สาสวา ฐมา, อนาสวา ฐมา, อาสวสมปยุตฺตา ฐมา, อาสววิปยุตฺตา ฐมา, อาสวา เจว ฐมา สาสวา จ, สาสวา เจว ฐมา โน จ อาสวา, อาสวา เจว ฐมา อาสวสมปยุตฺตา จ, อาสวสมปยุตฺตา เจว ฐมา โน จ อาสวา, อาสววิปยุตฺตา โข ปน ฐมา สาสวาปิ, อาสววิปยุตฺตา โข ปน ฐมา อนาสวาปิ อาสวโคจฉก (นิฎฐิต)

แปลโดยพยัญชนะ

อาสวา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า อาสวะ
โน อาสวา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ชื่อว่า อาสวะ
สาสวา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นไปกับด้วยอาสวะ
อนาสวา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เป็นไปกับด้วยอาสวะ
อาสวสมปยุตฺตา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยอาสวะ
อาสววิปยุตฺตา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยอาสวะ
อาสวา เจว ฐมา สาสวา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ชื่อว่า อาสวะ ด้วยนั้นเทียว ชื่อว่า เป็นอารมณ์ของอาสวะด้วย
สาสวา เจว ฐมา โน จ อาสวา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า เป็นอารมณ์ของ อาสวะด้วยนั้นเทียว ไม่เป็นอารมณ์ของอารมณ์ด้วย
อาสว เจว ฐมา อาสวสมปยุตฺตา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า อาสวะ ด้วยนั้นเทียว เป็นธรรมที่ประกอบด้วยอาสวะด้วย
อาสวสมปยุตฺตา เจว ฐมา โน จ อาสวา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยอาสวะ ด้วยนั้นเทียว ไม่ชื่อว่า อาสวะด้วย
อาสววิปยุตฺตา โข ปน ฐมา สาสวาปิ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วย อาสวะ ถึงอย่างนั้นก็เป็นธรรมที่อารมณ์ของ อาสวะ
อาสววิปยุตฺตา โข ปน ฐมา อนาสวาปิ	อันว่าธรรมทั้งหลายที่ไม่ ประกอบด้วย อาสวะด้วยนั้นเทียว ไม่เป็นอารมณ์ของ อาสวะด้วย
อาสวโคจฉก (นิฎฐิต)	อาสวโคจฉก (จบ)

แปลโดยอรธ

ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า อาสวะ ก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ไม่ชื่อว่า อาสวะ ก็มี, ธรรมทั้งหลายที่เป็นอารมณ์ของอาสวะก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยอาสวะก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบด้วยอาสวะก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ชื่อว่า อาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะได้ด้วยก็มี, ธรรมทั้งหลายที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ แต่ไม่ชื่อว่า อาสวะก็มี, ธรรมทั้งหลาย ชื่อว่า อาสวะ และประกอบด้วยอาสวะด้วยก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยอาสวะ แต่ไม่ชื่อว่า อาสวะ ก็มี, ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบด้วยอาสวะ แต่ว่าเป็นอารมณ์ของอาสวะได้ก็ดี, ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบด้วยอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะก็มี.

อัสวโคจฉกะ (จบ)

สรุปธรรมในอัสวโคจฉกะ มี ๑๒ จำพวก คือ

๑. อัสวา ฐมมา ธรรมที่ชื่อว่า อาสวะ หรือ ที่มีสภาพไหลไป จนถึงภวักคภูมิ หรือ ถึงโคตรภู หรือ ที่มีสภาพเหมือนสุราที่หมักไว้นาน ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็นตัวอาสวะ ๓ อย่าง คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ
๒. โน อัสวา ฐมมา ธรรมที่ไม่ชื่อว่า อาสวะ ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวธรรมที่เป็นตัวอาสวะ ๓) รูป ๒๘ นิพพาน
๓. สาสวา ฐมมา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ ได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๔. อนาสวา ฐมมา ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน
๕. อัสวสมปยุตตา ฐมมา ธรรมที่ประกอบด้วยอาสวะได้ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิก ที่อยู่ในโทสมูลจิต ๒ และ โมหมูลจิต ๒)
๖. อัสววิปยุตตา ฐมมา ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยอาสวะ ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๓๐ เจตสิก ๓๘ และโมหเจตสิกที่อยู่ในโทสมูลจิต ๒ โมหมูลจิต ๒ รูป ๒๘ นิพพาน
๗. อัสวา เจว ฐมมา สาสวา จ ธรรมที่ชื่อว่า อาสวะ และเป็นอารมณ์ของอาสวะ ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็นตัวอาสวะ ๓ คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ
๘. สาสวา เจว ฐมมา โน จ อัสวา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ แต่ไม่ชื่อว่า อาสวะ ได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวธรรมที่เป็นตัวอาสวะ ๓) รูป ๒๘

๙. อาสวา เจว ธมฺมา อาสวสมปยุตฺตา จ ธรรมที่ชื่อว่า อาสวะ และประกอบด้วย อาสวะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัว อาสวะ ๓ คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ ที่ ประกอบในโลภมูลจิต ๘ (ตามสมควร)
๑๐. อาสวสมปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ อาสวา ธรรมที่ประกอบด้วย อาสวะ ได้ แต่ไม่ชื่อว่า อาสวะ ได้แก่ อกุศล จิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้น สภาวะธรรมที่เป็นตัวอาสวะ๓)
๑๑. อาสววิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา สาสวาปี ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยอาสวะ แต่ เป็นอารมณ์ของอาสวะ ได้แก่ โลกียกุศลจิต ๑๗ โลกียวิบากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ และ โมหเจตสิกที่ในโทสมูลจิต ๒ และโมห มูลจิต ๒ รูป ๒๘
๑๒. อาสววิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อาสวาปี ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย อาสวะ และ ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

อาสวะ แปลว่า เครื่องหมักดอง หมายถึง กิเลสที่หมักดองอยู่ในชั้นธันดาน ทำให้สัตว์หลงใหลมัวเมาอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ไม่สร้างชา อาสวะมี ๔ อย่าง คือ

๑. กามาสวะ ความยินดีพอใจในกามภพและในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ อันเป็น วัตถุกามและกิเลสกาม ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘
๒. ภวาสวะ ความยินดีพอใจในรูปภพ อรูปภพ คือ ความเกิดในรูปภูมิ อรูปภูมิ หรือ ความยินดีพอใจในรูปฌาน อรูปฌาน ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตวิปยุตตจิต ๔
๓. ทิฏฐาสวะ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ใน ทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔
๔. อวิชชาสวะ ความหลงความไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง คือไม่รู้ใน ธรรม ๘ ประการมีอริยสัจ ๔ เป็นต้น ได้แก่ โมหเจตสิก ที่ใน อกุศลจิต ๑๒

แต่เมื่อกล่าวโดยองค์ธรรมปรমัตถ์แล้ว มี ๓ อย่าง คือ โลกเจตสิก ทิฏฐิเจตสิก และ โมหเจตสิก

บทที่ ๒ สัญญชนโคจฉก

สญญชนโคจฉก

สญญชนา ฐมา, โน สญญชนา ฐมา, สญญชญา ฐมา, อสญญชญา ฐมา,
สญญชนสมปยุตตา ฐมา, สญญชนวิปยุตตา ฐมา, สญญชนา เจว ฐมา,
สญญชญา จ, สญญชญา เจว ฐมา โน สญญชนา จ, สญญชนา เจว ฐมา
สญญชนสมปยุตตา จ, สญญชนสมปยุตตา เจว ฐมา โน จ สญญชนา, สญญ
ชนวิปยุตตา โข ปน ฐมา สญญชญาปิ, สญญชนวิปยุตตา โข ปน ฐมา
อสญญชญาปิ สญญชนโคจฉก (นิฎฐิต)

แปลโดยพยัญชนะ

สญญชนา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า สญญชน
โน สญญชนา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ชื่อว่า สญญชน
สญญชญา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ของสญญชน
อสญญชญา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เป็นอารมณ์ของ สญญชน
สญญชนสมปยุตตา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยสญญชน
สญญชนวิปยุตตา ฐมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วยสญญชน
สญญชนา เจว ฐมา สญญชญา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า สญญชน ด้วย นั้นเทียว และเป็นอารมณ์ของสญญชนด้วย
สญญชญา เจว ฐมา โน สญญชนา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่าสญญชน ด้วยนั้นเทียว ไม่ชื่อว่า สญญชนด้วย
สญญชนา เจว ฐมา สญญชนสมปยุตตา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่าสญญชน ด้วยนั้นเทียว เป็นธรรมที่ประกอบด้วย สญญชนด้วย
สญญชนสมปยุตตา เจว ฐมา โน จ สญญชนา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ประกอบ ด้วยสญญชน ด้วยนั้นเทียว ไม่ ชื่อว่าสญญชนด้วย
สญญชนวิปยุตตา โข ปน ฐมา สญญชญาปิ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบ ด้วยสญญชนแล แต่ว่า เป็นธรรม ที่เป็นอารมณ์ของสญญชน
สญญชนวิปยุตตา โข ปน ฐมา อสญญชญาปิ	อันว่าธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบ ด้วยสญญชนแล ก็แต่ว่า เป็นธรรม ที่ไม่เป็นอารมณ์ของสญญชน
สญญชนโคจฉก (นิฎฐิต)	สญญชนโคจฉก (จบ)

แปลโดยอรธ

ธรรมที่ชื่อว่า สัญโญชน์ก็มี, ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญโญชน์ ก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ
สัญโญชน์ก็มี, ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยสัญโญชน์ ก็มี, ธรรมที่
ไม่ประกอบด้วยสัญโญชน์ก็มี, ธรรมที่ชื่อว่าสัญโญชน์และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ด้วยก็มี, ธรรมที่
เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์แต่ไม่ชื่อว่าสัญโญชน์ก็มี, ธรรมที่ชื่อว่าสัญโญชน์และประกอบด้วยสัญโญชน์
ด้วยก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยสัญโญชน์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญโญชน์ก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย
สัญโญชน์ แต่ว่าเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ได้ก็ดี, ธรรมที่ไม่ระกอบด้วยสัญโญชน์และไม่เป็นอารมณ์
ของสัญโญชน์ก็มี.

สัญโญชนโคจฉกะ (จบ)

สรุปธรรมในสัญโญชนโคจฉกะ มี ๑๒ จำพวก คือ

๑. สลโยชนา รมมา ธรรมที่ชื่อว่า **สัญโญชน์** ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็น
ตัวสัญโญชน์ ๘ อย่าง คือ โลกะ โทสะ มานะ
ทิฏฐิ วิจิกิจฉา อิสสา มัจฉริยะ โมหะ
๒. โน สลโยชนา รมมา ธรรมที่ไม่ชื่อว่า **สัญโญชน์** ได้แก่ จิต ๘๔
เจตสิก ๔๔ (เว้นสภาวธรรมที่เป็นตัวสัญโญชน์ ๘)
รูป ๒๘ นิพพาน
๓. สลโยชนินยา รมมา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ**สัญโญชน์** ได้แก่ โลกียจิต
๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๔. อสลโยชนินยา รมมา ธรรมที่ไม่ได้เป็นอารมณ์ของ **สัญโญชน์** ได้แก่
โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน
๕. สลโยชนสมปยุตตา รมมา ธรรมที่ประกอบด้วย **สัญโญชน์** ได้แก่ อกุศลจิต
๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในอุทัจจ
สัมปยุตตจิต ๑)
๖. สลโยชนวิปยุตตา รมมา ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย **สัญโญชน์** ได้แก่ กุศลจิต
๒๑ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ และ
โมหเจตสิกที่ในอุทัจจสัมปยุตตจิต ๑ รูป ๒๘
นิพพาน
๗. สลโยชนา เจว รมมา สลโยชนินยา ธรรมที่ชื่อว่า **สัญโญชน์** และเป็น
อารมณ์ของ**สัญโญชน์** ได้แก่
สภาวธรรมที่เป็นตัวสัญโญชน์ ๘ คือ
โลกะ โทสะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา
อิสสา มัจฉริยะ โมหะ

๘. สลฺยโณชนินฺยา เจว ฐมฺมา โน จ สลฺยโณชนา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของสลฺยโณชน์ แต่ไม่ชื่อว่า สลฺยโณชน์ ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๔๔ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวสลฺยโณชน์ ๘) รูป ๒๘
๙. สลฺยโณชนา เจว ฐมฺมา สลฺยโณชนสมฺปยุตฺตา จ ธรรมที่ชื่อว่า สลฺยโณชน์ และประกอบกับสลฺยโณชน์ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัว สลฺยโณชน์ ๘ คือ โลภะ โทสะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา อิสสา มัจฉริยะะ โมหะ (เว้นโมหเจตสิกที่อยู่ ในอุทัจจสัมปยุตตจิต ๑)
๑๐. สลฺยโณชนสมฺปยุตฺตา เจว ฐมฺมา โน จ สลฺยโณชนา ธรรมที่ประกอบกับ สลฺยโณชน์ แต่ไม่ชื่อว่า สลฺยโณชน์ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๑๙ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวสลฺยโณชน์ ๘)
๑๑. สลฺยโณชนวิปฺปยุตฺตา โข ปน ฐมฺมา สลฺยโณชนินฺยาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบ ด้วยสลฺยโณชน์ แต่เป็นอารมณ์ของ สลฺยโณชน์ ได้แก่ โลกียกุศลจิต ๑๗ โลกียวิบากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๒๘ และโมหเจตสิกที่อยู่ใน อุทัจจ สัมปยุตตจิต ๑ รูป ๒๘
๑๒. สลฺยโณชนวิปฺปยุตฺตา โข ปน ฐมฺมา อสลฺยโณชนินฺยาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบ กับ สลฺยโณชน์ และไม่เป็นอารมณ์ ของสลฺยโณชน์ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

สลฺยโณชน์ แปลว่า เครื่องร้อยรัด หมายถึงกิเลสที่เป็นเครื่องร้อยรัดสัตว์ทั้งหลายไว้ ไม่ให้ออกไปจากสังสารวัฏฏ์ได้ สลฺยโณชน์ ท่านกล่าวเป็น ๒ นัย คือ สุตตันต ภาชนินัย แห่งที่แสดงไว้ในพระสูตร และอภิธัมมภาชนินัย นัยที่แสดงไว้ในพระ อภิธรรม

สลฺยโณชน์ ๑๐ ตามสุตตันตภาชนินัย มี ๑๐ อย่าง คือ

๑. กามราคสลฺยโณชน์ ความยินดีพอใจในกามภพ หรือ ในกามคุณอารมณ์ ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมุลจิต ๘

๒. รูปราศรัยโยชน์ ความยินดีพอใจในรูปภพ หรือ ในรูปฌาน ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทิวฐิตวิปยุตตจิต ๔
๓. อรูปราศรัยโยชน์ ความยินดีพอใจในอรูปรภพ หรือ ในอรูปรฌาน ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ทิวฐิตวิปยุตตจิต ๔
๔. ปฏิกขังโยชน์ ความโกรธ ความประทุษร้าย ความขัดเคืองในอารมณ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความมขัดเคือง ได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒
๕. มานสังโยชน์ ความถือตัวถือตน ความอวดดีถือดี ได้แก่ มานเจตสิก ที่ในทิวฐิตวิปยุตตจิต ๔
๖. ทิวฐิตสังโยชน์ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ได้แก่ ทิวฐิตเจตสิก ที่ในทิวฐิตคตสัมปยุตตจิต ๔
๗. สีสัปปตปราคาสังโยชน์ ความยึดถือข้อวัตรปฏิบัติที่ผิดจากมรรคาแห่งพระนิพพาน ได้แก่ ทิวฐิตเจตสิก ที่ในทิวฐิตคตสัมปยุตตจิต ๔
๘. วิจิกจฉาสังโยชน์ ความลังเลสงสัย ไม่ตกลงใจ เพราะวิพากษ์วิจารณ์ถึงธรรม ๘ ประการมีพระพุทธรุคณ เป็นต้น ได้แก่ วิจิกจฉาเจตสิก ที่ในวิจิกจฉาสัมปยุตตจิต ๑
๙. อุทัจจสังโยชน์ ความฟุ้งซ่าน คิดเล่นไปในอารมณ์ต่างๆ จับอารมณ์ไม่มั่น ได้แก่ อุทัจจเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒
๑๐. อวิชชาสังโยชน์ ความไม่รู้สภาวะธรรมทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒

สังโยชน์ ตามอภิธรรมนัย มี ๑๐ อย่าง คือ

๑. กามราคสังโยชน์ ความยินดีพอใจในกามภพ หรือ ในกามคุณอารมณ์ ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘
๒. ภวราคสังโยชน์ ความยินดีพอใจในรูปภพ อรูปรภพ หรือ ในรูปฌานและ อรูปรฌาน ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทิวฐิตวิปยุตตจิต ๔
๓. ปฏิกขังโยชน์ ความกระทบกระทั่ง ความขัดเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒
๔. มานสังโยชน์ ความถือตัวถือตนในทางที่ผิด ได้แก่ มานเจตสิก ที่ในทิวฐิตวิปยุตตจิต ๔
๕. ทิวฐิตสังโยชน์ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ได้แก่ ทิวฐิตเจตสิก ที่ในทิวฐิตคตสัมปยุตตจิต ๔
๖. สีสัปปตปราคาสังโยชน์ ความยึดถือในข้อปฏิบัติที่ผิด ได้แก่ ทิวฐิตเจตสิก ที่ในทิวฐิตคตสัมปยุตตจิต ๔

๗. วิจิกิจฉาสังโยชน์ ความล่งเลสงสัยในธรรม ๘ ประการ มีพระพุทธานุคุณ เป็นต้น ได้แก่ วิจิกิจฉาเจตสิก ที่ในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ๑
๘. อีสสาสังโยชน์ ความอิจฉาวิริยา ความไม่พอใจในทรัพย์สมบัติ หรือ คุณความดีของบุคคลอื่น ได้แก่ อีสสาเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒
๙. มัจฉริยสังโยชน์ ความตระหนี่หวงแหนในทรัพย์สมบัติ หรือ คุณความดีของตน ได้แก่ มัจฉริยเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒
๑๐. อวิชชาสังโยชน์ ความหลง ความไม่รู้สภาวะธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง คือ ความไม่รู้ในธรรม ๘ ประการ มี อริยสัจ ๔ เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่งได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒

บทที่ ๓ คันถโคจฉก

คณถโคจฉก

คณถา ธมฺมา, โน คณถา ธมฺมา, คณถนียา ธมฺมา, อคณถนียา ธมฺมา, คณถสมฺปยุตฺตา ธมฺมา, คณถวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา, คณถา เจว ธมฺมา คณถนียา จ, คณถนียา เจว ธมฺมา โน คณถา จ, คณถา เจว ธมฺมา คณถสมฺปยุตฺตา จ, คณถสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ คณถา, คณถวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา คณถนียาปิ, คณถวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อคณถนียาปิ คณถโคจฉก (นิฎฐิต)

แปลโดยพยัญชนะ

คณถา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ชื่อว่า คันถะ
โน คณถา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่ชื่อว่า คันถะ
คณถนียา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ของคันถะ
อคณถนียา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ
คณถสมฺปยุตฺตา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยคันถะ
คณถวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วยคันถะ
คณถา เจว ธมฺมา คณถนียา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นคันถะ ด้วยนั้นเทียว เป็นอารมณ์ของคันถะด้วย
คณถนียา เจว ธมฺมา โน คณถา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ของคันถะ ด้วยนั้นเทียว ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะด้วย
คณถา เจว ธมฺมา คณถสมฺปยุตฺตา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นคันถะ ด้วยนั้นเทียว เป็นธรรมที่ประกอบด้วยคันถะด้วย
คณถสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ คณถา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยคันถะ ด้วยนั้นเทียว ไม่เป็นคันถะด้วย

คนถวิปยุตตา โข ปน ธมมา คนถนียาปิอันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วย
 คันถะ ด้วยนั้นเทียว ก็แต่ว่า เป็นคันถะด้วย
 คนถวิปยุตตา โข ปน ธมมา อคนถนียาปิ อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วย
 คันถะ ด้วยนั้นเทียว และไม่เป็นคันถะด้วย
 คนถโคจจกั (นิฏฐิตั) คันถโคจจกะ (จบ)

แปลโดยอรรด

ธรรมที่ชื่อว่า คันถะก็มี, ธรรมที่ไม่ชื่อว่า คันถะ ก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ
 คันถะก็มี, ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยคันถะก็มี, ธรรมที่ไม่
 ประกอบด้วยคันถะก็มี, ธรรมที่ชื่อว่าคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะด้วยก็มี, ธรรมที่
 เป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่ชื่อว่าคันถะก็มี, ธรรมชื่อว่าคันถะและประกอบด้วยคันถะด้วยก็มี,
 ธรรมที่ประกอบด้วยคันถะ แต่ไม่ชื่อว่าคันถะก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยคันถะ แต่ว่าเป็น
 อารมณ์ของคันถะได้ก็ดี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะก็มี

คันถโคจจกะ จบ

สรุปธรรมในคันถโคจจกะ มี ๑๒ จำพวก คือ

๑. คนถา ธมมา ธรรมที่ชื่อว่า คันถะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวคันถะ ๓
คือ โลกะ โทสะ ทิฏฐิ
๒. โน คนถา ธมมา ธรรมที่ไม่ชื่อว่า คันถะ ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๔๙
(เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวคันถะ ๓) รูป ๒๘ นิพพาน
๓. คนถนียา ธมมา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ ได้แก่ โลเกียจิต ๘๑
เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๔. อคนถนียา ธมมา ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘
เจตสิก ๓๖ นิพพาน
๕. คนถสมปยุตตา ธมมา ธรรมที่ประกอบด้วย คันถะ ได้แก่ โลกมุลจิต ๘
โทสมุลจิต ๒ เจตสิก ๒๕ (เว้นโทสเจตสิกที่ในโท
สมุลจิต ๒ วิจิกิจฉา และ โลกเจตสิกที่ในทิฏฐิ คต
วิปยุตตจิต ๔)
๖. คนถวิปยุตตา ธมมา ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย คันถะ ได้แก่ โมหมุลจิต ๒
กุศลจิต ๒๑ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก
๔๓ (เว้นโลกะ ทิฏฐิ มานะ โทสะ อิสสา มัจฉริ
ยา กุกกัจจะ ถีนะ มิวระ) และโลกเจตสิกที่ในทิฏ
ฐิ คตวิปยุตตจิต ๔ โทสเจตสิกที่ใน โทสมุลจิต ๒ รูป
๒๘ นิพพาน

๗. คนถา เจว ธมฺมา คนถนินยา ธรรมที่ชื่อว่าคันถะและเป็นอารมณ์ของ คันถะ ได้แก่ คันถะ ๓ คือ โลกะ โทสะ ทิฏฐิ
๘. คนถนินยา เจว ธมฺมา โน จ คนถา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่ชื่อว่า คันถะ ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวคันถะ ๓) รูป ๒๘
๙. คนถา เจว ธมฺมา คนถสมปยุตฺตา ธรรมที่ชื่อว่า คันถะ และที่ประกอบกับคันถะ ได้แก่ โลกะ ทิฏฐิ ที่ในทิฏฐิคต สัมปยุตตจิต ๔
๑๐. คนถสมปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ คนถา ธรรมที่ประกอบกับคันถะ แต่ไม่ชื่อว่า คันถะ ได้แก่ โลกมุลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ เจตสิก ๒๓ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวคันถะ ๓ และวิจิกิจจา)
๑๑. คนถวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา คนถนินยาปี ธรรมที่ไม่ประกอบกับคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ ได้แก่ โมหมูลจิต ๒ โลกียกุศลจิต ๑๗ โลกียวิบากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๔๓ (เว้นโลกะ ทิฏฐิ มานะ โทสะ อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ ถีนะ มิตระ) และโลกเจตสิกที่ในสทิฏฐิคตวิปยุตตจิต ๔ โทสเจตสิกที่ในโทสมูลจิต ๒ รูป ๒๘
๑๒. คนถวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา คนถนินยาปี ธรรมที่ไม่ประกอบกับคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

คันถะ แปลว่า เครื่องผูกมัด หรือ เครื่องเกี่ยวคล้องนามกายและรูปกาย หมายถึง กิเลสที่เป็นเครื่องเกี่ยวคล้องสัตว์ทั้งหลายไว้ในอบายภูมิ ๔ และในความเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ มี ๔ อย่าง คือ

๑. อภิชฌากายคันถะ ความยินดีพอใจในกามภพและในกามคุณอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลกมุลจิต ๘
๒. พยาบาทกายคันถะ ความพยาบาทปองร้าย ความขัดเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒
๓. สีลัพพตปรามาสกายคันถะ ความยึดถือในศีลพรตอันเป็นข้อปฏิบัติที่ผิดจากมรรคาแห่งการตรัสรู้ ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อิทังส์จจาภินิเวสกายคันถะ ความยึดถือความคิดความเห็นว่าของตนเท่านั้นจริง (ของคนอื่นไม่จริง) ได้แก่ **ทิฏฐิเจตสิก** ที่ใน **ทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔**

บทที่ ๔ โอลโคจฉกะ

โอลโคจฉกะ

โอลฆา ฐมมา, โน โอลฆา ฐมมา, โอลฆนียา ฐมมา, อโนฆนียา ฐมมา, โอลฆสมปยุตตา ฐมมา, โอลฆวิปยุตตา ฐมมา, โอลฆา เจว ฐมมา โอลฆนียา จ, โอลฆนียา เจว ฐมมา โน โอลฆา จ, โอลฆา เจว ฐมมา โอลฆสมปยุตตา จ, โอลฆาสมปยุตตา เจว ฐมมา โน จ โอลฆา, โอลฆวิปยุตตา โฆ ปน ฐมมา โอลฆนียาปิ, โอลฆวิปยุตตา โฆ ปน ฐมมา อโนฆานียาปิ โอลโคจฉกะ (นิฏฐิตัม)

แปลโดยพยัญชนะ

โอลฆา ฐมมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ชื่อว่า โอลฆะ
โน โอลฆา ฐมมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่ชื่อว่า โอลฆะ
โอลฆนียา ฐมมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่เป็นอารมณ์ของโอลฆะ
อโนฆนียา ฐมมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่เป็นอารมณ์ของโอลฆะ
โอลฆสมปยุตตา ฐมมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยโอลฆะ
โอลฆวิปยุตตา ฐมมา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบด้วยโอลฆะ
โอลฆา เจว ฐมมา โอลฆนียา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ชื่อว่า โอลฆะด้วยนั้นเทียว เป็นอารมณ์ของโอลฆะด้วย
โอลฆนียา เจว ฐมมา โน โอลฆา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่เป็นอารมณ์ของโอลฆะ ด้วยนั้นเทียว ชื่อว่า โอลฆะด้วย
โอลฆา เจว ฐมมา โอลฆสมปยุตตา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ชื่อว่า โอลฆะด้วยนั้นเทียว ประกอบด้วยโอลฆะด้วย
โอลฆาสมปยุตตา เจว ฐมมา โน จ โอลฆา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยโอลฆะ ด้วยนั้นเทียว ชื่อว่า โอลฆะด้วย
โอลฆวิปยุตตา โฆ ปน ฐมมา โอลฆนียาปิ	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบด้วยโอลฆะ ก็แต่ว่า เป็นอารมณ์ของโอลฆะ
โอลฆวิปยุตตา โฆ ปน ฐมมา อโนฆานียาปิ	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบด้วยโอลฆะ และไม่เป็นอารมณ์ของโอลฆะ
โอลโคจฉกะ (นิฏฐิตัม)	โอลโคจรฉกะ (จบ)

แปลโดยอรุณ

ธรรมที่ชื่อว่า โอฆะก็มี, ธรรมที่ไม่ชื่อว่า โอฆะก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโอฆะก็มี, ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยโอฆะก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโอฆะก็มี, ธรรมที่ชื่อว่าโอฆะและเป็นอารมณ์ของโอฆะด้วยก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโอฆะแต่ไม่ชื่อว่าโอฆะก็มี, ธรรมที่ชื่อว่าโอฆะและประกอบด้วยโอฆะด้วยก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยโอฆะ แต่ไม่ชื่อว่าโอฆะก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโอฆะ แต่ว่าเป็นอารมณ์ของโอฆะได้ก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโอฆะและไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะก็มี, โอฆโคจณก จบ

สรุปธรรมในโอฆโคจณก มี ๑๒ จำพวก คือ

๑. โอฆา ธมมา ธรรมที่ชื่อว่า โอฆะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวโอฆะ ๓ อย่าง คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ
๒. โน โอฆา ธมมา ธรรมที่ไม่ชื่อว่า โอฆะ ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวโอฆะ ๓) รูป ๒๘ นิพพาน
๓. โอฆนินยา ธมมา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโอฆะ ได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๔. อโนฆนินยา ธมมา ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
๕. โอฆสมปยุตตา ธมมา ธรรมที่ประกอบด้วยโอฆะ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒ และโมหมูลจิต ๒)
๖. โอฆวิปยุตตา ธมมา ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโอฆะ ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ และโมหเจตสิกที่ในโทสมูลจิต ๒ และในโมหมูลจิต ๒ รูป ๒๘ นิพพาน
๗. โอฆา เจว ธมมา โอฆนินยา จ ธรรมที่ชื่อว่า โอฆะ และเป็นอารมณ์ของโอฆะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวโอฆะ ๓ คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ
๘. โอฆนินยา เจว ธมมา โน จ โอฆา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโอฆะได้ แต่ไม่ชื่อว่า โอฆะ ได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวโอฆะ ๓) รูป ๒๘

๙. โธฆา เจว ธมฺมา โธฆสมฺปยุตฺตา จ ธรรมที่ชื่อว่า โธฆะ และประกอบกับโธฆะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวโธฆะ ๓ คือ โลกะ ทิฏฐิ โมหะ ที่ประกอบในโลภมูลจิต ๘
๑๐. โธฆสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โธฆา ธรรมที่ประกอบกับโธฆะ แต่ไม่ชื่อว่าโธฆะ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวโธฆะ ๓)
๑๑. โธฆวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา โธฆนียาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบกับโธฆะ แต่เป็นอารมณ์ของโธฆะ ได้แก่ โลภียกุศลจิต ๑๗ โลกียวิบากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ และโมหเจตสิกที่ในโทสมูลจิต ๒ และในโมหมูลจิต ๒ รูป ๒๘
๑๒. โธฆวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อโนฆนียาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบกับโธฆะและ ไม่เป็นอารมณ์ของโธฆะได้แก่โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

โธฆะ แปลว่า ห้วงน้ำ หมายถึง กิเลสที่เปรียบประดุจห้วงน้ำ ที่ท่วมทับเบียดเบียนและพัดพาเอาสัตว์ทั้งหลายไปให้จมอยู่ในห้วงน้ำคืออบายภูมิจ ๔ และ ความเวียนว้ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์

โธฆะ มี ๔ อย่าง คือ

๑. กาโฆฆะ ความยินดีติดใจในกามภพ และในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ ได้แก่ โสภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘
๒. ภาโวฆะ ความยินดีพอใจในรูปภพ อรูปภพ คือ การเกิดในรูปภูมิ อรูปภูมิ หรือ ความยินดีพอใจในรูปมาน อรูปมาน ได้แก่ โสภเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตวิปยุตตจิต ๔
๓. ทิฏฐิฐุฆะ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔
๔. อวิชโชฆะ ความหลง ความไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒

บทที่ ๕ โยคโคจฉก

โยคโคจฉก

โยคา ธมฺมา, โน โยคา ธมฺมา, โยคินฺยา ธมฺมา, อโยคินฺยา ธมฺมา, โยคสม
ปยุตฺตา ธมฺมา, โยควิปฺปยุตฺตา ธมฺมา, โยคา เจว ธมฺมา โยคินฺยา จ, โยคินฺยา เจว
ธมฺมา โน จ โยคา, โยคา เจว ธมฺมา โยคสมปยุตฺตา จ, โยคสมปยุตฺตา เจว ธมฺมา
โน จ โยคา, โยควิปฺปยุตฺตา โช ปน ธมฺมา โยคินฺยา ปี, โยควิปฺปยุตฺตา โช ปน ธมฺมา
อโยคินฺยา ปี โยคโคจฉกํ (นินฺนุฏิตํ)

แปลโดยพยัญชนะ

โยคา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า โยคะ
โน โยคา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ชื่อว่า โยคะ
โยคินฺยา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ ของโยคะ
อโยคินฺยา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ
โยคสมปยุตฺตา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบกับโยคะ
โยควิปฺปยุตฺตา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบกับโยคะ
โยคา เจว ธมฺมา โยคินฺยา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่าโยคะด้วยนั้นเทียว เป็นอารมณ์ของโยคะด้วย
โยคินฺยา เจว ธมฺมา โน จ โยคา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ของโยคะด้วย นั้นเทียว ไม่ชื่อว่าโยคะด้วย
โยคา เจว ธมฺมา โยคสมปยุตฺตา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่าโยคะด้วยนั้นเทียว ประกอบกับโยคะด้วย
โยคสมปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โยคา	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับโยคะด้วย นั้นเทียว ไม่ชื่อว่าโยคะด้วย
โยควิปฺปยุตฺตา โช ปน ธมฺมา โยคินฺยา ปี	อันว่า ธรรมทั้งหลายที่ไม่ประกอบกับ โยคะแล ก็แต่ว่าเป็นอารมณ์แม่ของโยคะ
โยควิปฺปยุตฺตา โช ปน ธมฺมา อโยคินฺยา ปี	อันว่าธรรมทั้งหลายที่ไม่ ประกอบกับโยคะแล อนึ่ง ไม่เป็นอารมณ์แม่ของโยคะ
โยคโคจฉก (นินฺนุฏิตํ)	โยคะโคจฉก (จบ)

แปลโดยอรธ

ธรรมที่ชื่อว่า โยคะ ก็มี, ธรรมที่ไม่ชื่อว่า โยคะ ก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ โยคะก็มี, ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของโยคะก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยโยคะ ก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย โยคะก็มี, ธรรมที่ชื่อว่าโยคะและเป็นอารมณ์ของโยคะด้วยก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโยคะแต่ไม่ ชื่อว่าโยคะก็มี, ธรรมชื่อว่าโยคะและประกอบด้วยโยคะด้วยก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยโยคะ แต่ไม่ชื่อว่าโยคะก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโยคะแต่ว่าเป็นอารมณ์ของ โยคะได้ก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโยคะและไม่เป็นอารมณ์ของโยคะก็มี

โยคโคจฉกะ จบ

สรุปธรรมในโยคโคจฉกะ มี ๑๒ จำพวก คือ

๑. โยคา ธมมา ธรรมที่ชื่อว่า โยคะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวโยคะ ๓ อย่าง คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ
๒. โน โยคา ธมมา ธรรมที่ไม่ชื่อว่า โยคะ ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัวโยคะ ๓) รูป ๒๘ นิพพาน
๓. โยคนิยา ธมมา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโยคะ ได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๔. อโยคนิยา ธมมา ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน
๕. โยคสมปยุตตา ธมมา ธรรมที่ประกอบด้วยโยคะ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโทสมูลจิต ๒ โมหมูลจิต ๒)
๖. โยควิปยุตตา ธมมา ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโยคะ ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ และโมหเจตสิกที่ในโทสมูลจิต ๒ และโหมมูลจิต ๒ รูป ๒๘ นิพพาน
๗. โยคา เจว ธมมา โยคนิยา จ ธรรมที่ชื่อว่า โยคะ และเป็นอารมณ์ของโยคะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวโยคะ ๓ คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ
๘. โยคนิยา เจว ธมมา โน จ โยคา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของโยคะได้ แต่ไม่ชื่อว่าโยคะ ได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๔๙ (เว้นสภาวะธรรมที่เป็นตัว โยคะ ๓) รูป ๒๘
๙. โยคา เจว ธมมา โยคสมปยุตตา จ ธรรมที่ชื่อว่า โยคะ และประกอบด้วยโยคะ ได้แก่ สภาวะธรรมที่เป็นตัวโยคะ ๓ คือ โลภะ ทิฏฐิ โมหะ ที่ ประกอบในโลภมูลจิต ๘

๑๐. โยคสมปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โยคา ธรรมที่ประกอบด้วยโยคะ แต่ไม่ชื่อว่าโยคะ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้น สภาวะธรรมที่เป็นตัวโยคะ ๓)
๑๑. โยควิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา โยคนิยาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโยคะ แต่เป็นอารมณ์ของโยคะ ได้แก่ โลภียกุศลจิต ๑๗ โลภียวิปากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ โมหเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒ และในโมหมูลจิต ๒ รูป ๒๘
๑๒. โยควิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อโยคนิยาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยโยคะและไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

โยคะ แปลว่า เครื่องผูก หรือ เครื่องประกอบ หมายถึง กิเลสที่เป็นเครื่องประกอบ หรือ ผูกสัตว์ไว้ในอบายภูมิ ๔ และในความเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ โยคะ มี ๔ อย่าง คือ

๑. กามโยคะ ความยินดีพอใจในกามภพ และในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘
๒. ภาวโยคะ ความยินดีพอใจในรูปภพ อรูปภพ คือ ความเกิดในรูปภูมิ อรูปภูมิ หรือ ความยินดีพอใจในรูปฌาน อรูปฌาน ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทวิภูตวิปยุตตจิต ๔
๓. ทิฏฐิโยคะ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิภูตตสัมปยุตตจิต ๔
๔. อวิชาโยคะ ความหลง ความไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒

บทที่ ๖ นีวรรณโคจฉก

นีวรรณโคจฉก

นีวรรณา ธมฺมา, โน นีวรรณา ธมฺมา, นีวรรณิยา ธมฺมา, อนีวรรณิยา ธมฺมา, นีวรรณสมปยุตฺตา ธมฺมา, นีวรรณวิปยุตฺตา ธมฺมา, นีวรรณา เจว ธมฺมา นีวรรณิยา จ, นีวรรณิยา เจว ธมฺมา โน จ นีวรรณา, นีวรรณา เจว ธมฺมา นีวรรณสมปยุตฺตา จ, นีวรรณสมปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ นีวรรณา, นีวรรณวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา นีวรรณิยาปิ, นีวรรณวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อนีวรรณิยาปิ

นีวรรณโคจฉก (นิฏฐิตัม)

แปลโดยพยัญชนะ

นীরณา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า นีรณฺ
โน นีรณา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ชื่อว่า นีรณฺ
นীরณียา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ของนীরณฺ
อนีรณียา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เป็นอารมณ์ของนীরณฺ
นীরณสมฺปยุตฺตา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วยนীরณฺ
นীরณวิปยุตฺตา ธมฺมา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วยนীরณฺ
นীরณา เจว ธมฺมา นีรณียา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า นีรณฺด้วยนั้นเทียว เป็นอารมณ์ของนীরณฺด้วย
นীরณียา เจว ธมฺมา โน จ นีรณา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอารมณ์ของนীরณฺ ด้วยนั้นเทียว ไม่ชื่อว่า นีรณฺ ด้วย
นীরณา เจว ธมฺมา นีรณสมฺปยุตฺตา จ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ชื่อว่า นีรณฺ ด้วยนั้นเทียว ประกอบด้วยนীরณฺด้วย
นীরณสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ นีรณา	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบด้วย นีรณฺด้วยนั้นเทียว ไม่ชื่อว่า นีรณฺด้วย
นীরณวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา นีรณียาปิ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วย นีรณฺ ก็แต่ว่า เป็นอารมณ์ของนীরณฺได้
นীরณวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อนีรณียาปิ	อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ประกอบด้วย นีรณฺ อนึ่งแลไม่เป็นอารมณ์ของนীরณฺด้วย
นীরณโคจจกํ (นิฏฐิตํ)	นীরณโคจจกะ (จบ)

แปลโดยอรรถ

ธรรมที่ชื่อว่า นีรณฺก็มี, ธรรมที่ไม่ชื่อว่า นีรณฺ ก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ นีรณฺ ก็มี, ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของนীরณฺ ก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยนীরณฺ ก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยนীরณฺ ก็มี, ธรรมที่ชื่อว่า นีรณฺ และเป็นอารมณ์ของนীরณฺด้วยก็มี, ธรรมที่เป็นอารมณ์ของนীরณฺได้ แต่ไม่ชื่อว่า นีรณฺ ก็มี, ธรรมชื่อว่านীরณฺและประกอบด้วย นีรณฺด้วยก็มี, ธรรมที่ประกอบด้วยนীরณฺ แต่ไม่ชื่อว่า นีรณฺก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยนীরณฺ แต่ ว่าเป็นอารมณ์ของนীরณฺได้ก็มี, ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยนীরณฺและไม่เป็นอารมณ์ของนীরณฺ ก็มี

นীরณโคจจกะ จบ

สรุปธรรมในนិเวรณโคจรกะ มี ๑๒ จำพวก คือ

๑. นีเวรณา ธมฺมา ธรรมที่ชื่อว่า **นิเวรณ** ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็นตัวนิเวรณ ๘ อย่างคือ โลกะ ทิฏฐิ โทสะ ถีนะ มิตระ อุทัจจจะ กุกกัจจะ วิจิจจฉา โมหะ
๒. โน นีเวรณา ธมฺมา ธรรมที่ไม่ชื่อว่า **นิเวรณ** ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๔๔ (เว้นสภาวธรรมที่เป็นตัวนิเวรณ ๘) รูป ๒๘ นิพพาน
๓. นีเวรณียา ธมฺมา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ**นิเวรณ** ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๔. อนีเวรณียา ธมฺมา ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของ**นิเวรณ** ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน
๕. นีเวรณสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมที่ประกอบด้วย**นิเวรณ** ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗
๖. นีเวรณวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย**นิเวรณ** ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน
๗. นีเวรณา เจว ธมฺมา นีเวรณียา จ ธรรมที่ชื่อว่า **นิเวรณ** และเป็นอารมณ์ของนิเวรณ ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็นตัวนิเวรณ ๘ คือ โลกะ โทสะ ถีนะ มิตระ อุทัจจจะ กุกกัจจะ วิจิจจฉา โมหะ
๘. นีเวรณียา เจว ธมฺมา โน จ นีเวรณา ธรรมที่เป็นอารมณ์ของ**นิเวรณ** แต่ไม่ชื่อว่านิเวรณ ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๔๔ (เว้นสภาวธรรมที่เป็นตัวนิเวรณ ๘) รูป ๒๘
๙. นีเวรณา เจว ธมฺมา นีเวรณสมฺปยุตฺตา จ ธรรมที่ชื่อว่า **นิเวรณ** และประกอบด้วย**นิเวรณ** ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็นตัวนิเวรณ ๘ คือ โลกะ โทสะ ถีนะ มิตระ อุทัจจจะ กุกกัจจะ วิจิจจฉา โมหะ
๑๐. นีเวรณสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ นีเวรณา ธรรมที่ประกอบด้วย**นิเวรณ** แต่ไม่ชื่อว่านิเวรณ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๑๙ (เว้นสภาวธรรมที่เป็นตัวนิเวรณ ๘ อย่าง)
๑๑. นีเวรณวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา นีเวรณียาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบด้วย**นิเวรณ** แต่เป็นอารมณ์ของ**นิเวรณ** ได้แก่ โลกียกุศลจิต ๑๗ โลกียวิบากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘

๑๒. นีรวณวิปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อนีรวณียาปิ ธรรมที่ไม่ประกอบกับนิรวณ
และไม่เป็นอารมณ์ของนิรวณ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘
เจตสิก ๓๖ นิพพาน

นิรวณ แปลว่า เครื่องขัดขวาง หรือ เครื่องขวางกั้น หมายถึง กิเลสที่เป็นเครื่อง
ขัดขวาง หรือ ขวางกั้น ไม่ให้บรรลุถึงคุณความดี
นิรวณ มี ๖ อย่าง คือ

๑. กามฉันทนิรวณ ความยินดีพอใจในกามภพหรือในกามคุณอารมณ์
ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโกลมุลจิต ๘
๒. พยาบาทนิรวณ ความพยาบาทปองร้าย ความขัดเคือง ในอารมณ์อัน
เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมุล
จิต ๘
๓. ถีนมิตฺตนิรวณ ความหดหู่ความท้อแท้ต่อการทำดี ได้แก่ ถีนเจตสิก
และ มิตฺตเจตสิก ที่ในอกุศลสังขาริกจิต ๕
๔. อุทฺธัจจกุกฺกัจจนิรวณ ความฟุ้งซ่านซัดส่ายไปในอารมณ์ต่าง ๆ และความ
รำคาญใจในอกุศลที่ได้ทำไปแล้ว และในกุศลที่ยังไม่
ได้ทำ ได้แก่ อุทฺธัจจเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒ และ
กุกฺกัจจเจตสิก ที่ในโทสมุลจิต ๒
๕. วิจิกิฉฉานิรวณ ความลั้งเลงสงสัยในธรรม ๘ ประการ มีพระพุทฺธคุณ
เป็นต้น ได้แก่ วิจิกิฉฉาเจตสิก ที่ในวิจิกิฉฉาสัมปยุตตจิต ๑
๖. อวิชชานิรวณ ความไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง มีอริยสัจ ๔
เป็นต้น ได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒

บทที่ ๗ สุทธิกปฏิบัติ

(กุสลา ธมมา อกุสลา ธมมา อพยากตา ธมมา)

กตเม ธมมา กุสลา ยสมี สมเย โลกุตตรัง ฌานัง ภาเวติ นียยานิกัง อปจยคามิ
ทิกฺขุจฺจิตฺตานัง ปหานาย ปฐมาย ภูมียา ปตติยา วิวิจฺเจว กามะหิ ปฐมัม ฌานัง
อูปสมฺปชช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏิปทา ทนฺธาภิณฺณํ ทุกฺขาปฏิปทา ชิปปาภิณฺณํ สุขา
ปฏิปทา ทนฺธาภิณฺณํ สุขาปฏิปทา ชิปปาภิณฺณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ อวิกฺเข
โป โหติ อิม ธมมา กุสลา

กตเม ธมมา กุสลา ยสมี สมเย โลกุตตรัง ฌานัง ภาเวติ นียยานิกัง อปจย
คามิ ทิกฺขุจฺจิตฺตานัง ปหานาย ปฐมาย ภูมียา ปตติยา วิตกฺตวิจฺจารานัง วุปสมฺมา ทุตฺติยํ
ฌานัง ตตฺติยํ ฌานัง จตฺตถํ ฌานัง ปฐมัม ฌานัง ปณฺจมัม ฌานัง อูปสมฺปชช วิหฺรติ ทุกฺขา
ปฏิปทา ชิปปาภิณฺณํ ทุกฺขาปฏิปทา ชิปปาภิณฺณํ สุขาปฏิปทา ทนฺธาภิณฺณํ สุขา
ปฏิปทา ชิปปาภิณฺณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ อวิกฺเขโป โหติ อิม ธมมา กุสลา

แปลโดยพยัญชนะ

กุสลา ธมมา

อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล

อกุสลา ธมมา

อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอกุศล

อพยากตา ธมมา

อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงโดยความเป็น
ประการอื่น (นอกจากกุศล และ อกุศล)

กตเม ธมมา

อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เป็นไฉน ?

ยสมี สมเย

ในสมัยใด

(โยคาวจร)

อันว่า พระโยคาวจร)

ภาเวติ

ย่อมเจริญ

โลกุตตรัง ฌานัง

ซึ่งฌานอันเป็นโลกุตตระ

นียยานิกัง

อันเป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากภพ

อปจยคามิ

อันเป็นเครื่องไปปราศจากจติและปฏิสนธิ

ปหานาย

ขจัดแล้ว

ทิกฺขุจฺจิตฺตานัง ธมมานัง

ซึ่งธรรมทั้งหลายอันเป็นไปแล้วกับด้วยทิกฺขุ (ความเห็นผิด)

กามะหิ วิวิจฺเจว

สังัดแล้ว จากกามทั้งหลาย

ปฐมาย ภูมียา ปตติยา

ด้วยการบรรลุภูมิที่ ๑

อูปสมฺปชช วิหฺรติ

ย่อมเข้าถึงอยู่

ปฐมัม ฌานัง

ซึ่งปฐมฌาน

ทุกฺขาปฏิปทา ทนฺธาภิณฺณํ

อันประกอบด้วยปฏิบัติ ของบุคคลผู้ปฏิบัติ ลำบากและ
บรรลุเข้า ๑

สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญ์

อันประกอบด้วยปฏิบัติ ของบุคคลผู้ปฏิบัติ ลำบากแต่บรรลุเร็ว ๑

ทุกขาปฏิบัติ ทนธาภิญญ์

อันประกอบด้วยปฏิบัติของบุคคลผู้ปฏิบัติ สะดวกแต่บรรลุช้า ๑

สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญ์

อันประกอบด้วยปฏิบัติของผู้ปฏิบัติสะดวก และบรรลุเร็ว ๑

วิหริติ

ย่อมอยู่

ตสมิ สมเย

ในสมัยนั้น

ผลโส

อันว่า ผัสสะ (การกระทบ)

อวิกเขโป

อันว่า ธรรมอันไม่หวั่นไหว

โหติ

ย่อมมี

อิเม ธมมา กุสลา

อันว่า ธรรมทั้งหลาย เหล่านี้ ชื่อว่า กุศล

กตเม ธมมา กุสลา

อันว่า ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เป็นไฉน ?

ยสมิ สมเย

ในสมัยใด

โกตตุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ

พระโยคาวจรเจริญฌานอันเป็นโลกุตตระ

นียยานิกํ

อันเป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากภพ

อปจยคามิ

อันเป็นเครื่องไปปราศจากจุดติและปฏิสนธิ

ปหานาย

ขจัดแล้ว

ทิฏฐิคตฺตานํ ธมฺมานํ

ซึ่งธรรมทั้งหลายอันเป็นไปแล้วกับด้วยทิฏฐิ (ความเห็นผิด)

ปฐฺมาย ภูมฺมฺยา ปตฺตฺติยา

ด้วยการบรรลุซึ่งภูมิที่ ๑

วิตกฺตวิจฺจารานํ วุปฺสฺมา

เพราะการเข้าไปสงบระงับแห่งวิตกและพิจารณาทั้งหลาย

อุปสมฺปชฺช วิหริติ

ย่อมเข้าถึงอยู่แล้ว

ปฐฺมํ ฌานํ

ซึ่งปฐมฌาน

ทุตฺติยํ ฌานํ

ซึ่งทุติยฌาน

ตฺตฺติยํ ฌานํ

ซึ่งตติยฌาน

จตฺตฺถํ ฌานํ

ซึ่งจตุตถฌาน

ปญฺจมํ ฌานํ

ซึ่งปัญจฌาน

สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญ์

อันประกอบด้วยปฏิบัติ ของบุคคลผู้ปฏิบัติ ลำบากแต่บรรลุเร็ว ๑

ทุกขาปฏิบัติ ทนธาภิญญ์

อันประกอบด้วยปฏิบัติของบุคคลผู้ปฏิบัติ สะดวกแต่บรรลุช้า ๑

สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญ์

อันประกอบด้วยปฏิบัติของผู้ปฏิบัติสะดวกและบรรลุเร็ว ๑

ตสมิ สมเย

ในสมัยนั้น

ผลโส

อันว่า ผัสสะ (การกระทบ)

อวิกเขโป

อันว่า ความไม่หวั่นไหว

โหติ

อิม ธมมา กุสลา

ย่อมมี

อันว่า ธรรมทั้งหลาย เหล่านี้ ชื่อว่า กุศล

แปลโดยอรธ

บรรดาธรรมที่เป็นกุศล ก็มี บรรดาธรรมที่เป็นอกุศล ก็มี บรรดาธรรมที่เป็น
อัพยากตะ (มิใช่กุศลและมีใช่อกุศล) ก็มี

บรรดาธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เป็นไฉน? (คือ) ในสมัยใด ที่พระโยคาวจร
เจริญฌานที่เป็นส่วนโลกุตตระ อันเป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากภพ ปราศจากการเกิดและการตาย
ให้เกิดขึ้นอยู่ ขจัดแล้วซึ่งบรรดาธรรมอันประกอบพร้อมด้วยความเห็นผิด สำเร็จแล้วซึ่งปฐมฌาน
อันเป็นปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติลำบาก บรรลุช้อย่างหนึ่ง ปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติลำบาก
แต่บรรลุเร็วอย่างหนึ่ง ปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติสะดวก แต่บรรลุช้อย่างหนึ่ง ปฏิบัติแห่งบุคคล
ผู้ปฏิบัติสะดวกและบรรลุเร็วอย่างหนึ่ง ด้วยการถึงภูมิปฐมฌานอยู่ ในสมัยนั้นผัสสะ (การกระทบ
อารมณ์) ย่อมมีขึ้น ความไม่หวั่นไหว ก็ย่อมมีขึ้น เหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่เป็นกุศล

บรรดาธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เป็นไฉน? (คือ) ในสมัยใด ที่พระโยคาวจร
เจริญฌานที่เป็นส่วนโลกุตตระ อันเป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากภพ ปราศจากการเกิดและการตาย
ให้เกิดขึ้นอยู่ ขจัดแล้วซึ่งบรรดาธรรมอันประกอบพร้อมด้วยความเห็นผิด ด้วยการบรรลุภูมิที่ ๑
เพราะเข้าไปสงบระงับซึ่งวิตกและวิจารณ์เสียได้ สำเร็จแล้วซึ่งปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน
จตุตถฌาน ปัญจฌาน (ตามลำดับ) อันเป็นปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติลำบาก บรรลุช้อย่าง
หนึ่ง ปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติลำบาก แต่บรรลุเร็วอย่างหนึ่ง ปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติ
สะดวก แต่บรรลุช้อย่างหนึ่ง ปฏิบัติแห่งบุคคลผู้ปฏิบัติสะดวกและบรรลุเร็วอย่างหนึ่ง ในสมัยนั้น
(ผัสสะ) (การกระทบอารมณ์) ย่อมมีขึ้น ความไม่หวั่นไหว ก็ย่อมมีขึ้น เหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เป็น
กุศล.

ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สำนักพระราชวัง

โทร. ๐ ๒๖๒๓ ๕๕๐๐ ต่อ ๓๑๐๓-๔

www.brh.thaigov.net/